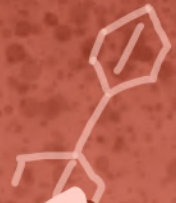
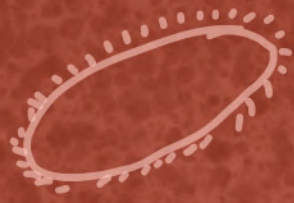

Vírusok
és
eggyesítő
organizmusok

VIRUSOK

vírus: nem sejttes kövokozó paraziták, makromolekuláris rendszerek, melyek nem érzék a sejttes szerződés szintjét

- > az élő és élettelen világ határán
- méret:** 20 - néhány száz nanométer
- > csak elektronmikroszkóppal láthatók, néhány 10.000x-os nagyítás

felépítés

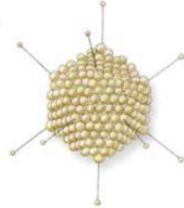
- > **nukleinsav (RNS/DNS):** centrálisan, a vírus felépítésére vonatkozó információ hordozója
- > **fehérjeburok (tok):** periférián, védelmi szerep, megtapadás a gazdasejten

csoportosítás:

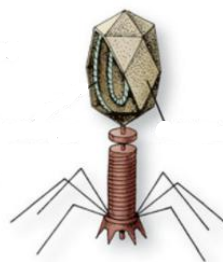
- > **helikális / spirális**
  - csavarvonalas
  - hímlo, dohánymazalk

- > **kubikális / köbös**
  - szabályos ikosaéder
  - bárányhímlo, gyermekbőhuds

- > **kombinátl / budaális**
  - helikális + kubikális
  - bakteriofág

- > **burkos vírusok**
  - lipid kötösmembrán
  - HIV, influenza

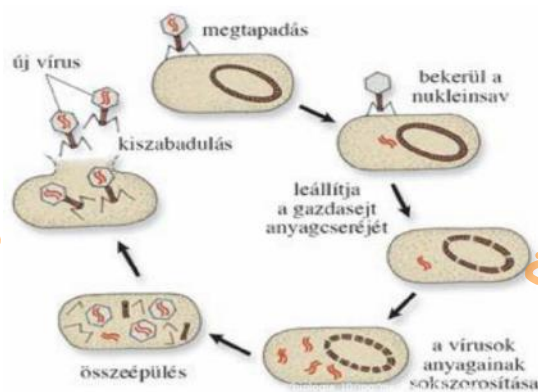
Életmód

virion: a sejten kívüli fázis, mely élettelen, kristályszerű

vegetatív fázis: sejten belüli működő, szaporodó vírus

a vírusfertőzés menete

- > parazitizmus, élősködés
- > gazdasejt: a megtámadott sejt
- > a folyamat végén a sejt elpusztul

1. virion a közeg segítségével jut el a gazdasejthez, önálló mozgásra képtelen
2. specifikus víruskötő helyeken megtapad
3. a bakterio fágok tokja kívül marad a DNS a sejttbe kerül
4. a vírus DNS-e beépül a gazdasejtbe
5. új vírusok képzése
6. a sejt elpusztul, a vírusok szétszóródnak

gazdaszervezet szerinti csoportosítás

- > **embri vírusok**
  - influenza, kanyaró, vcboda

- > **állati vírusok**
  - sertés-, báránypestis, száj és köhöm fájás

- > **növényi vírusok**
  - dohánymózark

- > **nem fajspecifikus**
  - veszettség

patogenitás: a paraziták betegségkeltő képessége

virulencia: egy konkrét kórokozó számszerűen megadható megbetegítő képessége

infekció: a kórokozó behatol a szervezetbe és elszaporodik

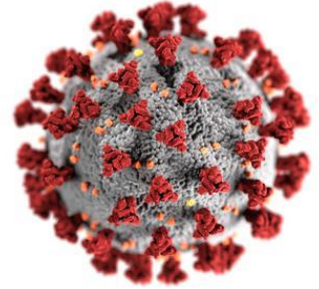
epidémia (járvány): ugyanazon betegség sokszoros, egyidejű fellépése bizonyos terület lakói között

virulencia függ:

- megbetegedések száma
- megbetegedések súlyossága
- halálozás aránya

kialakulása (bizonytalan)

> magasabb rendű szervezetek DNS-éből önállóan kialakult rendszerek

Betegség, Megelőzés

> **akut/heveny**: gyógyulás 6 héten belül

> **idült/kronikus**: gyógyulás 6 hétnél tovább tart

> **virusbetegség jellegzetes tünete**: magas láz (nem kedvező a vírus szaporodásának)

kezelés: nincs hatékony gyógyszer

> **virion** nem élő szervezet, nem lehet elpusztítani

> **vegetatív formát** csak az élő sejttel együtt lehetne elpusztítani

megelőzés, immunizálás fajtái:

mesterséges, aktív

- legyengített kórokozó

természetes, aktív

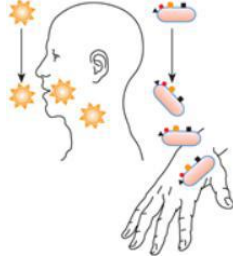
- fertőzés utáni immunmemória

mesterséges, passzív

- állatból kivont ellenanyag
- hatás: pár hét

természetes, passzív

- ellenanyag anyatejjel, stb.

AIDS (vírus: HIV)

> az immunrendszer sejtjeit támadja meg

> kettős foszfolipid membrán, amely fehérsejtjeihez tud kötődni

retrovírus: RNS alapú vírus, amely a sejtben először DNS-e másolódik

fertőzés terjedése

- > **szexuális úton**
- > **vérel**
- > **anyáról gyermekekre**
- > **intravénás úton**
- > nem megfelelően sterilizált **orvosi eszközök**

nem terjed

- > **közfogás, puzsi**
- > **rovarcsipés**
- > **közös WC-használat**
- > **együtt fürdés**

lefolyás

1. **kezdeti fertőzés** (3-6 hét): influenza-tünetek
  - > antitestek 1 hét - 3 hónap után mutathatók ki
2. **tünetmentes szakasz** (1-15 év): HIV+
3. **súlyos immunelégtelenség**: AIDS
  - > az immunsejtek száma egy bizonyos érték alá esik
  - > hajlamos oportunistá fertőzések megbetegedéseire

vírusos megbetegedések

influenza

- magas láz, orrfolyás, köhögés, fejfájás, rossz közérzet, nyálkahártyák duzzanata, végtagfájdalom
- > cseppfertőzéssel
- > szövdmény: tüdő-, szlívizom-, agyvelőgyulladás

kanyaró

- láz, hurut, kiütés
- > cseppfertőzéssel
- > szövdmény: agyvelő-, tüdőgyulladás

rubella (rózsahimlő)

- gyengeség, fejfájás, hőemelkedés, kiütés
- > súlyos magzati károsodás

bőrnyhamó

- égető-vizkeltő hólyagocskák

mumpsz

- gyengeség, fejfájás, hőemelkedés, kiütés
- > férfiaknál: heregyulladás, nemzőképtelenség

HPV (Human Papilloma Virus)

- szemölcsök (nemű szerveken, uégbélnyílás)
- > méhnyakrák, hólyrák, stb. okozhat.

Prion

- > csak fehérjét tartalmaz
- > eredeti fehérje az idegsejtek membránjában található, vízoldékony
  - membránfolyamatokban vesz részt
- > módosult fehérje nem vízoldékony, másodlagos szerkezete módosult
  - felhalmozódva rögöket képez
  - a sejtben katalizálja a fehérjék prionná alakulását

prionbetegségek tünetei:

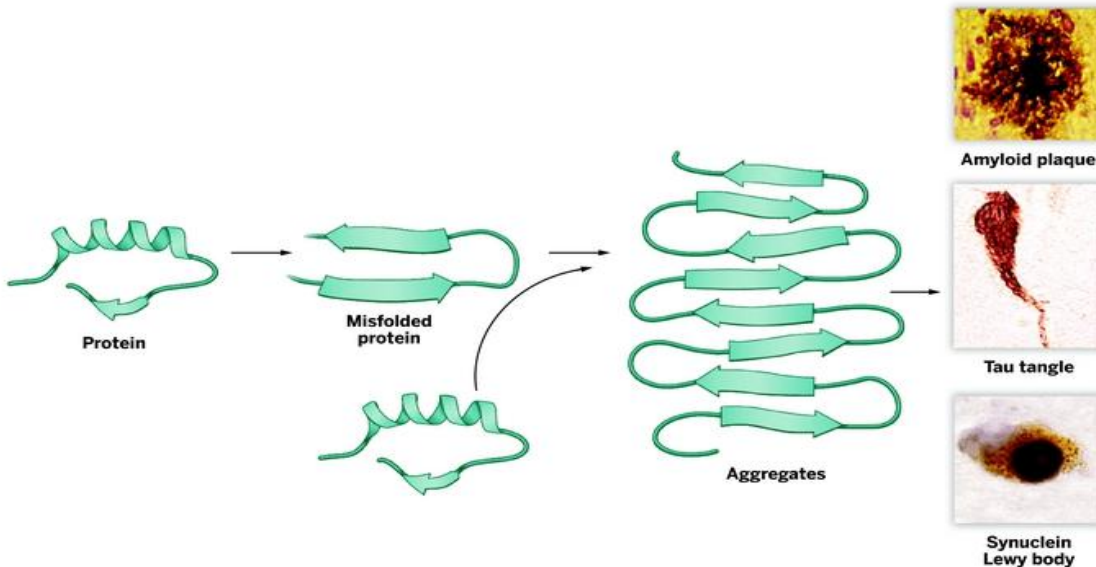
- > nincs ellenanyag-termelés
- > nincs gyulladásos reakció
- > lappangási idő évekig tarthat
- > jelentős idegsejtpusztulás

körképek

- > Jakob-Creutzfeldt-betegség (fertőző szivacsos agyvelő-sorvadás)
- > kergemarhakór
- > kuru (ajkak remegésével járó idegrendszeri betegség)

csak RNS-ből álló vírusok

- > szubvirális
- > egyszerű RNS burok nélkül
- > növényi betegségek (alma héjrepedeztettség, komlótorpülés)

BAKTERIUMOK

PROKARIÓTÁK

- > pro = előtti, karon = mag
- > nincs sejtmag
- > sejtszerveződésű élőlények

stromatolitok: legrégebbi ismert élőlények, 3,4 milliárd éves

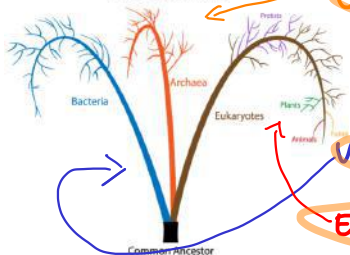
> közelebb, ősi kékbaktériumok sejtszervi közöli meszkiválás

anaerob baktériumok: ~ 2,5 milliárd éve

> a fotoszintetizáló anaerob baktériumok oxigénnel tölthették meg a levegőt

Új besorolás: 3 domén
Tree of Life

ÖSBAKTÉRIUMOK (archeák): szélsőséges körülmények között élnek

- > hagyom. hideg / meleg, sós, savas, lúgos vizekben
- > létezik bendőjében, természet emésztőcsatornájában
- > termofil, halofil, metanogén

VALÓDI BAKTÉRIUMOK: a Föld minden élőhelyén megtalálhatók

> méret: 1-10 μm, fénymikroszkóppal néhány 1000x-os nagyítás

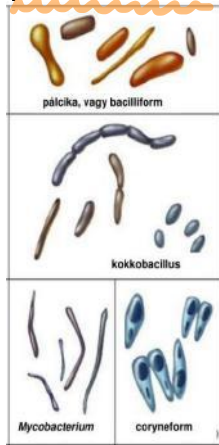
EUKARIÓTÁK: idők majd máska...

alakja

gömb - kokkus

pálcika - bacillus

csavar - spirillum

félhold - vibrió

felépítése

sejtfal: állandó alak, véd

> murein: szénhidrát + aminosavak

> gram+ : vastag murein réteg
pl. lactococcus, streptococcus

> gram- : vékony murein réteg + lipopoliszacharid membrán
pl. escherichia coli, rhizobium

tok: nyálkás anyag a sejtfalon kívül

- > védelem az immunrendszerrel szemben
- > sejthártsábt teszi lehetővé, mérgeanyagot tartalmazhat

citoplazma membrán: fosfolipid kettős réteg

- > anyagforgalom
- > belsőrdések a sejt belsejébe
  - szénhidrátok
  - mezoszómák (DNS megkötődése)

CITOPLAZMA: alapállomány, sejtnyagcsere

CSILLÓK: mozgás

- > száma egy és néhány száz között

ZHOSZÓKÁK

> fehérjeburkolás

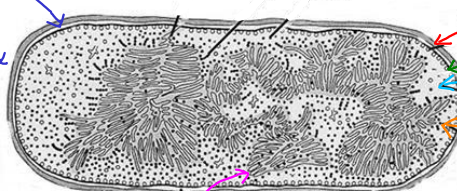
DNS: egy vagy több gyűrűs DNS

> baktérium kromoszóma
PLAZMIDOK: kisebb DNS gyűrűk

SPÓRA: kedvezőtlen körülmények között

> összezsigorodik

hőnek, sugárzásnak, rovarcsozó hatású kémiai anyagoknak ellenálló képződmény

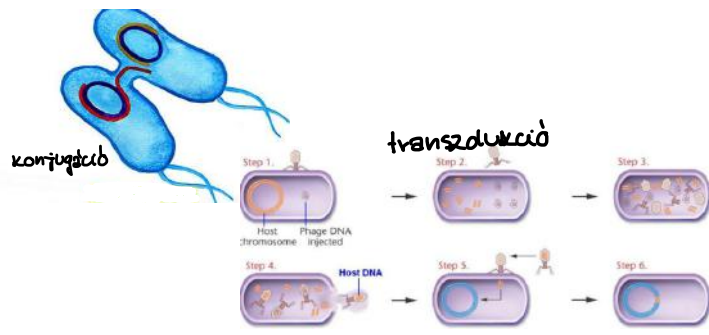
Szaporodás

20 percenként a kettő hatványának szerelésében nő

ivartalan: hasadással

- ivaros**:
1. **transzformáció**: környezetből építi be az idegen DNST
  2. **konjugáció**: két baktérium között plazmahid jön létre
  3. **transzdukción**: bakteriofágok segítségével

konjugáció

Életmód

autotróf/termelő: testük felépítéséhez szükséges anyagokat szervetlen anyag formájában veszi fel

fototróf: energia forrás a nap fényenergiája

chemotróf: energia valamilyen szervetlen anyag oxidációjából

heterotróf: testük felépítéséhez szükséges anyagokat szerves anyag formájában a környezetből veszi fel

szaprofita/lebontható: elpusztult élőlények szerves anyagait bontják le

parazita/elősködő: betegséget okozó kórokozók

szimbióta/együttélő: egy másik élőlényel olyan együttélésben él, amely mindkettő fél számára előnyös

baktériumok jelentősége

Környezeti

talaj összetétele (szaprofiták)

oxigén, táplálék termelése (fototrófok)

légszennyezőanyagok megkötése (nitrogénkötő)

ammóniát nitráttá, nitráttá alakítják (nitrifikáló)

a talaj nitrátmennyiségét visszajuttatják a légkörbe (denitrifikáló)

indukátor: szennyezés hatására elszaporodnak

vízvezetőképessége

járuléka: populációk egyedszámjának szabályozása

evolúciós: elsőként megjelenő élőlények

oxigénkör kialakításának megkezdése
evolucionáriák ősei (endoszimbióta elmélet)

ipari: szennyvíz-tisztítás, hulladékfel dolgozás

olajfoltok megszüntetése

biogáz-termelés

élelmiszer-ipar, gyógyszeripar

mezőgazdasági: silózsás (a takarmányok

erjesztéssel történő tartósítása)

pillangósok vetésforgóban

biológiai védekezés

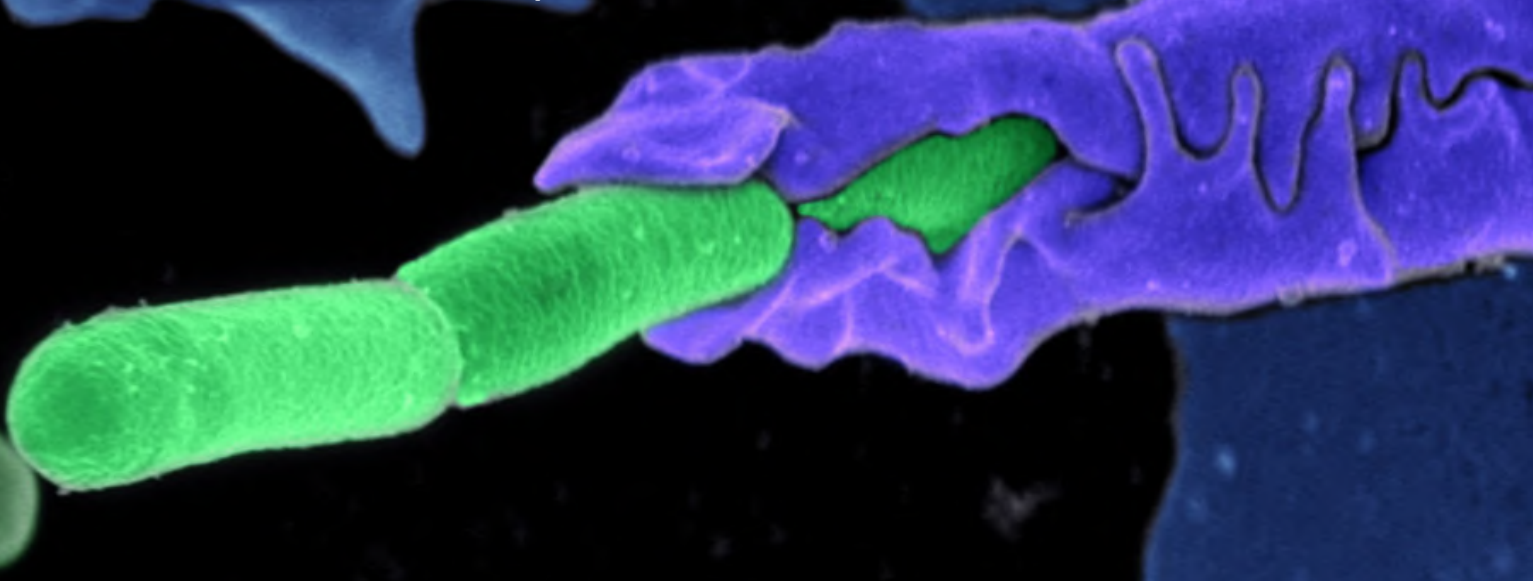

egészségügyi: betegség okozása

emberi test optimális működése

Az immunrendszer egyik sejtje bekebelez egy baktériumot

baktérium által okozott betegségek

jellemző tünetek: láz, fejfájás, hányás, hasmenés, gyulladások

Salmonella, ételmérgezés

hasi görcs, láz, hányás, hasmenés

vértás, a Salmonella súlyosabb lefolyás
véres, nyálkás széklet

pestis, fertőzött patkány holthája, csepptífus

> bubópestis: megduzzadt nyirokcsomók
láz, izomfájdalom

> tüdőpestis: köhögés, habos, véres köpet,
légségi, keringési elégtelenség

pertussis: szájjárák köhögés

kolera, sz. nyozott víz, étel
nig vizes széklet, hányás

diftéria (kullancs)

megelőzés és utókezelés

1. védőoltásokkal

- > BCG (tuberkulózis)
- > DPT (diftéria, tetanusz, pertussis)
- > MMR (mumpsz, kanyaró, rubeola)
- > HepB
- > HPV (Humán Papillomavírus)
- > FSHG

REZISZTENCIA: a baktérium ellenáll az antibiotikumnak
a plazmidokon található gének öröklődik

cdl: mikroorganizmusok fertőzőképességének megszüntetése

spórák megmaradnak

fizikai (hő, sugárzás)

kémiai (fertőtlenítőszer)

- > baktericid, virucid, fungicid
- > oxidatív úton károsítja a sejtet
- > megváltoztatja a membrán
- > átészetlőképességét
- > pl. jód, klór, formalin, alkohol

életképes mikroorganizmusok számának csökkentése

fertőtlenítés

sterilizálás

cdl teljes csíramentesítés

megöli az összes életképes mikroorganizmust

hővel, gázzal

ionizáló sugárzással

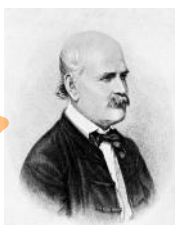
Louis Pasteur, francia vegyész, mikrobiológus

- > pasztörizálás (hőkezeléses eljárás)
- > erjedés
- > veszélyesség elleni védőoltás (vírus gyengítése szártással)

Högyes Endre

- > veszélyesség elleni védőoltás (vírus gyengítése hígítással)

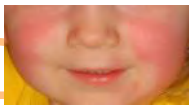

Simmelweis Ignác: klórmeszes kézmosás

fertőtlenítő eljárások előnyei a szülészetben és sebészetben

skarlát

láz, hidegrázás, torokfájás, hányás, kiütés

lepra: 2-5 év leppangás, a beteg 20 évig is élhet
végtagok idegeinek pusztulása, testi-szellemi leépülés, súlyosan torzító bőrgyulladás

diftéria: torokgyök

tbc: heg-oltás / tüdőgyógyítás
tüdő szövetének pusztulása

tetanusz: talajban élő baktérium mérgegyanaga
acetilkolin jelátviteli gátlás
merevgörcs, behúzás, légzőizmok görcse => halál

2. antibiotikumokkal

- > hagyományos: gombok által termelt (Fleming, penicilin)
- > szintetikus: mesterségesen előállított
- > fél-szintetikus: természetes antibiotikumok kémiai módosítása

a feletlenül antibiotikum-szedés a rezisztens formák

- > elterjedéséhez vezet
- > nem megfelelő mennyiségben
- > nem megfelelő ideig

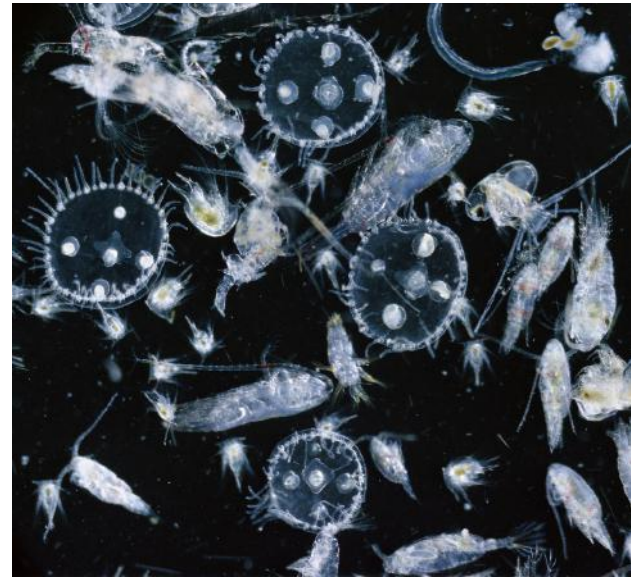
HIGIÉNÉS SZABÁLYOK

1. rendszeres szappanos, fertőtlenítő kézmosás
2. piszkos kézzel nem nyúlunk az arcunkhoz
3. sebeltetés
4. megbízható eredetű étel és ital fogyasztása
5. zöldség, gyümölcs megmosása
6. ellenőrzött, vezetékes ivóvíz

EGYSEJTŰ EUKARIÓTIÁK

Állati jellegű egyszeltes jellemzői

egy sejtből áll
rendelkezik az életképességével
sejthártyával rendelkezik, nincs sejtfala
alapállományát a sejtplazma, sejtszemcsék és sejtalkok teszik ki
sejtmaggal rendelkeznek
szervesanyag felvételére ill. lebontásra alkalmas szemcsék vannak
édesvízi fajok kiválasztószervei a kiválasztóöröcskék
mozgást állókkal, csonttal vagy csillókkal végeznek
életmódjuk fogászó vagy lebontó
ivartalan és ivartalan szaporodásra is képesek
vízi környezetben élő planktoni szervezetek
1µm-1mm-es nagyságrendűek

ásványokban, bomló szerves anyagban gazdag pusztyákban
egyszeltes eukarióta, nagyjában élnek
kecsyom- és nagyszájpendés
nincs jellemző sejthaladék, változó
felépítés ~ eukarióta sejt + specializálódott sejt szerkezetek

emésztő ööröcske: a táplálkozás szerve

baktériumokkal és más egyszeltesekkel táplálkozik

állóbakival körbeveszi a táplálékot, phagocitózissal bekebelezi, majd fogszómaban szállítja a sejtben belül
a fogszóma emésztőenzimokat tartalmazó lizoszómaval egyesül és megkezdődik a sejten belüli emésztés
a lebonthatatlan salakanyagok exocitózissal kerül vissza a környezetbe
egyszerre több emésztő ööröcske található a citoplazmában, ami a sejtplazma szemcsészettségét eredményezi

kiválasztó ööröcske: a kiválasztás és vízszabályozás szerve

az édesvízi egyszeltesnél a citoplazma sűrűsége meghaladja a környezetét, a beáramló víz ki kell választani
kiválasztott anyagok: oldatok, víz, sók, az anyagcserében keletkező mérgező termékek
a hártóval határolt oldatcsövek telítődnek, majd tartalmukat hirtelen a környezetbe öntik => kiválasztás

légzés: a sejthártyán keresztül, diffúzióval

anyagszállítás: áramló citoplazma

mozgás: állóbak segítségével végez amőboid mozgást
szilárd glikolra van hozzá szükség

szaporodás: ivartalan, mitózissal (egyszerű kettőszeltes)

ez az amőba éppen egy szegény papucsállatkát kebelez be

Zöld szemesostoros

~1,5 milliárd éve, legelsőbb eukarióta sejtek itt válhattak szét az állatok, gombák, növények fejlődése felépítésükben állati és növényi jellegzet és találunk

állati jelleg

OSTOR: mozgásszerv

RECEPTOR: fény érzékelése

SEFTSZÁJ: szerves anyag felvétele

LÜKTETŐ ŰRÖCSKÉK: felesleges víz és a vízben oldott anyagok kiválasztása

növényi jelleg

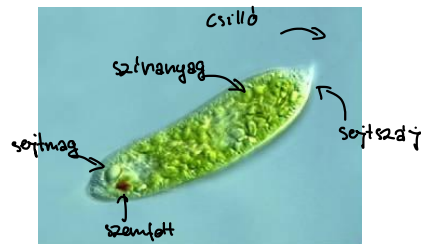
autotróf fotoszintetizáló életmód

ZÖLD SZINTÉSEK

életmód

fényben fotoszintetizáló (autotróf, fototróf)

fény nélküli szerves anyagokkal táplálkozik (heterotróf)

Papucsállatkó

szerves anyagokat tartalmazó állóvízekben, pocsolyákban
csillósok törzse, kétfélemagvak

állandó alak: hosszúság, lapos, közepén egy kis bemélyedéssel

bőrke: a sejt alakját határozza meg

a csillók száma szilárd alapot biztosít

hatszögös egységek, közepe egy pár csilló eredési helye

sejtmag: kétféle

nagyobb, gömbölyű: a sejt életfolyamatait irányítja

kiseb: a szaporodásért felelős

táplálkozás: szerves anyagokat bontó baktériumokkal

szájmező: a sejt közepén található "tölcsérszerű" bemélyedés

sejtszáj: a tölcsér alja

emésztése az amőbához hasonló

kiválasztás: két lüktető űröcske

központi hólyag és 4 sugárcsatorna

mozgás: csillók segítségével

összehangolt cserémozgás

a sejt kétösen balra csavarodó mozgást végez, egy spirál mentén, csatornában halad előre

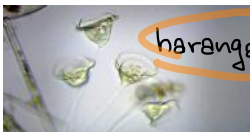
szaporodás

ivartalanul osztódással

ivarosán konjugációval: két sejt között plazmatid alakul ki, genetikai anyaguk egy része kiismerődik

a konjugáció után ivartalanul szaporodnak

a törzs egyéb fontos képviselői:

harangállatkó

szivőkészek

